Von den Käthnern

[redacted]

OVER HET

STAATSBESTUUR,

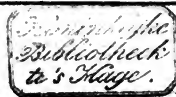
VOLGENS

CICERO;

DOOR

Mr. *C. J. VAN ASSEN*,

Eerste Redevoering.

OVER HET

STAATSBESTUUR,

VOLGENS

CICERO (*).

Ik wenschte, M. G. T! uwe vereerende aandacht in dit avonduur bezig te houden met eene korte en algemeene fchets van de ftaatkundige begrippen van CICERO, ontleend uit zijn beroemd werk, *over het ftaatsbeftuur*. Ik zal mij heden bij het eerfte boek bepalen. Het is den meesten uwer voorzeker reeds bekend, dat dit gefchrift van den Romeinfchen Conful in het vorige jaar voor het eerst is in het licht gekomen. Wij bezaten de meeste fchriften van CICERO, ontweldigd aan de vernielende hand des tijds: doch van de zoo geliefkoosde vrucht zijns ede-

(*) Voorgelezen in de Maatfchappij van *Nederl. Letterkunde* te *Leyden*, in 1823.

edelen letterarbeids, van de gesprekken over het staatsbestuur, betreurden wij steeds het gemis; en de geringe proeven, die hier of daar door anderen waren bewaard, vermeerderden slechts onze lust, maar bevredigden haar niet.

Wij danken het der onvergelijkelijke en bijna verbazende vlijt van den geleerden ANGELO MAJI, dat wij ons thans van dit geschrift van CICERO een volledig plan kunnen voorstellen, en er zoo duidelijke denkbeelden van hebben verkregen, dat wij niet zonder waarschijnlijkheid den inhoud kunnen gissen van de gedeelten, die nu nog worden gemist.

Het was eene gewoonte eigenaardig en overeenkomstig met den zuinigen en huishoudelijken geest der Romeinen, om de letters van het perkament, waarop zij geschreven hadden, soms uit te wisschen en er andere overheen te schrijven, even gelijk wij op onze leijen of perkamenten zakboekjes plegen te doen, die wij op reis gebruiken. De letters worden door de oppervlakkige hand wel schijnbaar, maar niet altijd wezenlijk uitgewischt. De ommetrekken blijven en komen dikwijls met den tijd weder te voorschijn.

Toen in *Italië* door het bederf der regering en de veroveringen der Barbaren alle smaak voor de Latijnsche Letterkunde was verdwenen, hadden de afschriften van de werken van CICERO, LIVIUS, FRONTO en anderen geene hoogere waarde, dan dat zij een' rijken voorraad van perkament opleverden. Men wischte dus de letters uit; doch niet, gelijk de oude Romeinen weleer deden, om er iets beters voor in de plaats te zetten, maar om er

con-

contracten op te schrijven van verkoopingen en giften aan de kerk, of opstellen van godsdienstige monnikken-gebeden. Zoo verdween onder de roekelooze hand der drieste onwetendheid, hetgeen zelfs de vernielende tijd medelijdend scheen te willen sparen!

Het is opmerkelijk, dat zoo vele uitstekende geleerden bij de onvermoeidste pogingen, om uit het puin der oudheid de verloren kleinodiën der Letterkunde op te delven, nimmer op het denkbeeld zijn gekomen, om de perkamenten kerk- en gebedenboeken, die in het stof der kloosters verscholen lagen, te onderzoeken en tegen het daglicht te houden. Doch het scheen, dat deze ontdekking voor den waardigen opziener der pausselijke boekverzameling bewaard was, om, door de bewustheid van eigen vinding, de zucht voor den zwaren arbeid steeds levendig te houden. Aan zijne pogingen, in de Ambrozynsche bibliotheek te *Milaan* met zoo gelukkige proef aangevangen, en te *Rome* in het Vatikaan voortgezet, zijn wij den onbepaaldsten dank verschuldigd, dat voor de geschiedenis der Letterkunde en der Rechtsgeleerdheid een nieuw licht opdaagt, waarvoor zij alleen de oogen sluiten, die te vadzig zijn, om hunne eigene werken onder dat licht te houden.

Maar van alle deze, door ANGELO MAI ontdekte, en tevens door hemzelven, met geleerde aanteekeningen, uitgegeven werken, zijn voorzeker verre het gewigtigste de boeken van CICERO *de Republica*, voor zoo veel wij ze thans bezitten; want offchoon wij

 niet

niet durven ontkennen, dat misſchien ook nu nog de helft van het geheel ontbreekt, behooren wij echter ten hoogſten dankbaar te zijn voor den gevondenen ſchat. Hoe naauwkeuriger de beoefenaar der Latijnſche Letterkunde zijne waardij toetst en weegt, hoe kostelijker hij ze zal bevinden. Hij ziet een nieuw veld geopend voor zijne taalkundige naſporingen; vindt eene reeks van woorden in eene beteekenis gebruikt, die hij niet vermoed had, of aan wier echtheid hij te angstvallig had getwijfeld. Met welk eene keurigheid van uitdrukking CICERO zijne Griekſche voorgangers, PLATO en ARISTOTELES, of nagevolgd, of in het Latijn overgebragt heeft, zal hij hieruit op nieuw leeren bewonderen, en tevens nieuwe bouwſtof kunnen gâren, om andere Griekſche en Latijnſche plaatſen met deze nieuwe hulpmiddelen uit te leggen of te verbeteren.

Inzonderheid zullen zij met blijkbare vreugde de waardij dezer boeken erkennen, die de ſchriften der ouden niet alleen beoefenen, om de ſchoonheid van ſtijl en vorm, maar tevens om de lesſen der wijsheid, die zij, bij de naïve ontvouwing hunner geſchiedenis en de vermelding hunner zeden en inſtellingen, aan de nakomelingſchap van alle tijden en volken hebben gegeven. Dat dan ook het bedoelde geſchrift van CICERO eene vermeerdering van dien wijsheidsſchat is, zullen wij thans pogen aan te toonen.

Verplaatst u dus, M. G. T., voor eenige oogenblikken met uwe verbeelding in de gelukkige dagen van *Rome's* republiek. In hare gelukkige dagen,

zeg

zeg ik; want CICERO fchetst in zijne gefprekken niet den troebelen tijd, toen hij deze boeken fchreef, en de koorts der eerzucht de hechtheid der oude beginfelen had verwoest. Anderen mogten hem raden, om zich zelven als hoofdperfonaadje fprekende in te voeren, en zijne tijdgenooten door zijn gezag en voorbeeld te leeren, wat het welzijn des ftaats van hen eischte. De voorzigtige fchrijver had een te juist oordeel, om niet in te zien hoe gevaarlijk het is, openlijk als kampvechter op te treden voor of tegen den geest van dien tijd, waarin hij zelf een zoo grooten rol op het ftaatstooneel had vervuld. Daarenboven bezielde hem de teedere zucht, die aan alle gevoelige harten eigen is, om zich de dagen van het verledene onder behagelijke kleuren voor den geest te roepen, en in hunne befpiegeling balfem te vinden voor de fmart, die de vreeze der toekomst bij hem veroorzaakte.

Het is de edele SCIPIO, de zoon van P. AEMILIUS, en de aangenomen kleinzoon van den grooten AFRICANUS, de kweekeling van POLYBIUS, en de held van den laatften Punifchen oorlog, in wiens begaafden mond CICERO de gefprekken legt, die wel uit zijne eigen pen vloeiden, doch geenszins verfchilden van de gedachten, die ook SCIPIO bezielden, als hij over *Rome* en de toekomst fprak.

Het was feesttijd te *Rome*. De deur der raadzaal was gefloten; de ftem der redenaars en rechteren zweeg. Het volk gaf zich over aan luidruchtige vermaken; doch de aanzienlijke ambtenaren, vermoeid van zorg, ontvloden de ftad, en fmaakten

voor eenige dagen de ftreelende rust van het buitenleven, een genoegen, zoo nuttig als noodzakelijk, om den lang ingefpannen geest weder vrijer adem te doen halen, en niet altijd te drukken door het pak van dagelijkfchen arbeid, die ten laatften de ziel flavinne maakt van de zaak, die zij met edelen zin behoort te dienen.

Het jaargetijde echter en de kortheid van het feest vergunde hen niet, om naar hunne *Villa's* in het zuidelijk *Italië* te gaan, waar zij dikwerf, gelijk CICERO elders getuigt, als blijde kinderen de fpelen der onfchuld hernieuwden, en fchelpen verzamelden aan *Gaëta's* bekoorlijke ftranden.

SCIPIO verwijderde zich dus niet verre van *Rome*, maar begaf zich naar zijn lusthuis, dat in de voorftad lag.

Eenige zijner gemeenzame vrienden hadden onderling afgefproken, om hem daar een bezoek te komen brengen.

Gij befeft gemakkelijk, M. G. T., dat dit gezelfchap zijnen gastheer waardig was: want, behalve dat de rang van SCIPIO het reeds gebood, CICERO wilde hen laten redetwisten over den ftaat en over regeringsvormen; en het was toen nog de verlichte gewoonte niet, dat burgers van allerlei kring en rang en jaren zich veroorloofden, om de daden van vorsten en ftaatsmannen te beoordeelen.

Om echter eene bijzondere deftigheid aan het te houden gefprek bij te zetten, voert CICERO in geen zijner *dialogen* zoo vele en zoo aanzienlijke fprekers bijeen dan hier. Vier hunner hebben reeds de con-

consulaire waardigheid bekleed, PHILUS, TUBERO, MEMMIUS en MANILIUS: behalve hen kwam LELIUS met zijne beide schoonzonen; — LELIUS, met recht de wijze bijgenaamd, en een toonbeeld van broederlijke vriendschap jegens SCIPIO, waardig dat CICERO zijne gesprekken over de vriendschap met het opschrift „ *Lelius*" versierde.

Met hoe bevallige kleuren is ook hier hunne onderlinge achting, zonder welke geene vriendschap kan bestaan, door CICERO geteekend! Reeds was het grootste gedeelte van het gezelschap bijeen, toen een bediende kwam zeggen, dat LELIUS op weg was. De wellevende vriend, die tot hiertoe in zijn huisgewaad in het midden zijner hem gelijke gasten had gezeten, trekt oogenblikkelijk zijn schoeisel en mantel aan, en gaat zijnen ouderen vriend in de gallerij opwachten, werwaarts de overigen, als betamelijk, hem volgen.

Hartelijk is hunne ontmoeting; doch naauwelijks willen zij huiswaarts keeren, of SCIPIO loopt om hen heen, en dringt LELIUS in hun midden. „ Want," laat CICERO hierop volgen, „ dit was onder hen een wederzijdsch vriendschapsrecht, dat LELIUS in den oorlog AFRICANUS eerde als een god, en AFRICANUS weder te *Rome* LELIUS met de oplettendheid van eenen eerbiedigen zoon behandelde."

SCIPIO is nu innig verheugd over de tegenwoordigheid van zoo vele geëerde vrienden en bekenden. Hij stelt hen voor, om zich op den grasheuvel neêr te vleijen aan een hoek van het veld, alwaar de zon hen kon verkwikken.

Wel-

Weldra nam bij deze beſchaafde en ervaren mannen, naar aanleiding van de gebeurtenisſen van den dag, het onderhoudende geſprek die wending, waar CICERO het heen wilde leiden. Men koutede over het verſchijnſel, dat zich aan de lucht had vertoond; over zijne natuurkundige verklaring, over het vernuft van ARCHIMEDES, en de door hem uitgevonden ſpheer, waarop alle de hemelteekenen zoo waren afgebeeld, dat zij omgedraaid konden worden. Men ſprak hierover met te grootere levendigheid, wijl de beoefening dezer wetenſchap eerst ſedert kort bij de Romeinen had begonnen opgang te maken; tot dat de achtbare LELIUS, als een echt Romein, bevreesd, dat de zucht voor deze Griekſche ſtudiën het opkomend geſlacht zou verbasteren, met drift uitroept: „ Bekommeren wij ons niet, of er zich eene dubbele zon aan het firmament vertoone! want zal de verklaring der redenen ons beter of gelukkiger maken? Maar bekommeren wij ons eerder over den dubbelen ſenaat, over eene dubbele natie in hetzelfde Romeinſche volk. Laat ons de kennis beoefenen, die ons bekwaam maakt voor den ſtaat, en laat ons SCIPIO liever vragen om ons te willen leeren, welke regeringsvorm de beste zij!"

SCIPIO laat zich gemakkelijk overhalen, om zijne gedachten mede te deelen over een zoo geliefkoosd onderwerp, dat menigmaal zijn geest tot de ernſtigſte overpeinzingen had gebragt, of de belangrijkſte en aangenaamſte ſtof had opgeleverd voor zijnen omgang met POLYBIUS en PANAETIUS.

Doch hier moet ik u oplettend maken, M. G. T.,

op

op het treffend onderſcheid, dat zich kenmerkt tusſchen Grieken en Romeinen.

PLATO en zijne dialogen over de *Politica* of het ſtaatsbeſtuur waren niet meer onbekend aan SCIPIO en de welopgevoede Romeinen van zijnen tijd; doch het ging hun, gelijk het ons gewoonlijk gaat, als wij de voortbrengſelen van uitheemſche letterkunde leeren kennen. *Zij* verplaatſten zich niet in de dichterlijke wereld van den verheven PLATO, maar ſtelden de denkbeelden van PLATO onder het gezichtspunt, van waar zij ze konden overzien.

Het ſtreelde de vergeeflijke ijdelheid van den goedhartigen CICERO, dat hij de Griekſche Wijsbegeerte, zoo als hij gaarne zeide, kon opluisteren door het licht van zijne ſchoone en rijke moedertaal, die hij, als een opregt beminnaar van zijn vaderland, met voorbeeldeloozen ijver beoefend had. Weldra ſloop bij dezen gelukkig ſlagenden arbeid de nationale eigenliefde binnen, om te gelooven, dat al wat de Romeinen zich mogten verwaardigd hebben van de Grieken over te nemen, eene wezenlijke verbetering had ondergaan. Gold deze veronderſtelling omtrent eenige zaak, dan was het voorzeker omtrent de ervarenheid in het beſturen van den ſtaat. Wat toch waren de wetten en zeden en inrigtingen van de Grieken, in vergelijking met die van de Romeinſche republiek! PLATO had wel zijne meeningen over regeringsvorm ontwikkeld, doch moest zijne toevlucht nemen tot denkbeelden, die in geen eenigen ſtaat, dien hij kende, waren verwezenlijkt. Maar wilde de Romeinſche wijsgeer hierover zijne gedachten

ten

ten laten gaan, waar zoude hij fchooner en beter model vinden, dan in *Rome's* gebied, zoo als het door zijne voorouderen gevestigd, en tegen de vergankelijkheid gewaarborgd was!

Wanneer dus LELIUS SCIPIO aanmoedigt, om hunne jongere vrienden den weg ter kennis van den ftaat aan te wijzen, aarzelt hij niet, om ook deze beweegreden er bij te voegen: „ Het heugt mij nog hoe gij menigmaal met PANAETIUS in het bijzijn van POLYBIUS redetwistte, en betoogde, dat die maatfchappelijke toeftand de beste was, dien onze voorouders ons hebben nagelaten."

Waarop SCIPIO met openhartige bewustheid van eigen waarde antwoordt:

„ Ik ontken niet, dat het verzorgen en beheeren van den ftaat mij als eene af te werken taak van mijne voorouders is opgedragen. Ik heb dus, even als de kunstenaars bij het bewerken der fchoone ftukken, waarin zij willen uitmunten, niets anders gedacht, niets anders overwogen, niets anders behartigd, dan hoe het beste te flagen in het voltooijen dezer verhevene taak. Doch wat ik ter bereiking van mijn doel bij de fchranderfte en ervarenfte Griekfche fchrijvers over dit vraagftuk heb gelezen, heeft mij niet bevredigd; en echter durf ik mijne meeningen niet boven de hunne ftellen."

Dan PHILUS neemt deze bedeesdheid van SCIPIO weg, door op eenen vleijenden toon te zeggen: „ Neen waarlijk SCIPIO, ik twijfel niet, of uw betoog zal veel rijker en vollediger zijn, dan al wat ooit door de Grieken over dit onderwerp gefchreven is."

Het

Het moge ons voorzeker bevreemden, dat een Romein op zulk eene wijze over de Griekſche Letteren en Wijsbegeerte durfde ſpreken, daar hij toch zich zelven wel bewust was, dat nooit een dichter of ſchrijver onder zijne landgenooten de ſtift in de hand nam, of hij koos een Grieksch voorbeeld ter navolging. Wijt het echter niet aan CICERO's bijzondere eigenliefde of ijdele eerzucht, maar aan den volkstrots der Romeinen in het algemeen, dien ik zoo even aanwees.

Voor den Romein, opgevoed in de begrippen zijner natie, was *Rome* het middelpunt, werwaarts alle zijne gedachten zich keerden. Het denkbeeld van ſterkte, van macht, van glorie en eeuwigdurendheid lag voor hem bevat in den naam van *Rome* alleen.

Die heilige ſtad met haar gebied, zoo als het door zijne heldhaftige vaderen in *Italië* was gevestigd, en zich over *Afrika* en *Gallië* had uitgebreid, als eene Godheid in eere te houden, te handhaven tegen alle geweld, en met een bolwerk van wetten en inſtellingen te verſchanſen; dat was de hoogſte en vroomſte gedachte, die ooit in het hart en hoofd van een echt Romein kon oprijzen. Van daar die onvermoeide werkdadigheid in vrede en oorlogstijd, die prachtige eerbewijzen aan den overwinnaar, die verachting jegens den overwonnenen. Rusteloos van het eene bedrijf naar het andere gejaagd, vond de Romein noch tijd noch lust, om de gebeurteniſſen, die elkander verdrongen, in bevalligen ſtijl op te teekenen, en hare oorzaken en gevolgen gade te ſlaan.

ſlaan. Het beoefenen van ſchoone kunsten was in zijne oogen eene ijdele bezigheid, onwaardig den werkdadigen burger. Waartoe zou de Romein den kostelijken tijd, dien de republiek voor zich eischte, aan een arbeid beſteden, die geen doel had, noch rente gaf?

Als kind de wetten van den ſtaat van buiten te leeren, om als jongeling, onder het geleide van een ervaren rechtsgeleerde, hare toepasſing te kunnen maken, en door de pleitzaal zich den weg te openen tot eereposten; in de afgelegene gewesten, zoowel als aan den trap van het kapitool, niets te zien, dan *Rome*, en *Rome* alleen; — dat is, naar ons oordeel, het karakter van den Romeinſchen ſtaatsburger, zoo als het te lezen ſtond op elken wezenstrek der CATO's, der SCEVOLA's, der FABIUSSEN. En nu, vleije ik mij, zal het ons niet meer bevreemden, waarom CICERO zoo zorgvuldig in acht heeft genomen, dat SCIPIO in geheel zijn betoog nooit ophoudt Romein te zijn, die alles aan *Rome*, als zijn ideaal, toetst, en van andere volken met zekere minachting ſpreekt.

Welk een hemelsbreed verſchil moest, reeds hierdoor, ontſtaan tusſchen PLATO's boeken over de republiek en die van CICERO.

Ja, in vele opzigten hebben zij niets dan den vorm met elkanderen gemeen. Het was voor PLATO's onbegrensde genie niet voldoende, om aan te toonen, door welke inrigtingen een bepaalde burgerſtaat het gelukkigst kan worden. Hooger doel zweefde voor PLATO's geest! Den mensch, het groot-

grootste raadsel der schepping, dat met de voeten aan het stof gebonden het hoofd opheft, om uit te zien naar die betere wereld, waarvan nog het flaauwe gevoel der herinnering op zijn gelaat is uitgedrukt, dat zonderlinge wezen, door de kracht der wijsbegeerte, het oor te doen sluiten voor de wanklinkende toonen der driften en begeerlijkheden, hem die verheven zucht en kalmte te geven, die de bewustheid van zijnen hemelschen oorsprong steeds klaarder en levendiger maakt: ja, zelfs geheel de menschelijke maatschappij tot het uitgedrukte beeld te formeren van dien eenigen mensch: — dat was de onbevredigbare zucht van PLATO's zoo hoog gespannen verbeelding.

Hoe geheel anders is de gang der gedachten in deze boeken van CICERO! En niettegenstaande dit alles, vragen wij het met onpartijdigheid; aan wien hebben ook deze schriften van den Romeinschen wijsgeer den behagelijken vorm te danken; aan wien den rijkdom der denkbeelden, die hier in het schoonste licht worden geplaatst; aan wien de fijn gesponnen redetwist over het voordeel van rechtvaardigheid of onrechtvaardigheid in het staatsbestuur; aan wien eindelijk de verheven slotrede, waar SCIPIO in een droomgezigt de hemelen voor zich geopend ziet: — aan wien anders, dan aan den goddelijken PLATO, met wien CICERO beleed, liever te willen dwalen, dan met anderen den effen weg te gaan?

Vergeeft mij deze uitweiding, M. G. T., ik oordeelde ze noodzakelijk, om u op het standpunt te brengen, waar ik u, bij het hooren van SCIPIO's ge-

gesprek, plaatsen wilde; en thans zijn wij tot hem genaderd, om hem niet weder te verlaten.

Met eene naauwkeurigheid, die in redetwisten te veel uit het oog wordt verloren, doch in den wijsgeer bovenal wordt gevorderd, vangt thans SCIPIO zijne rede aan, met de juiste bepaling en beschrijving, wat men door het woord *Republiek* hebbe te verstaan. Hij hecht er geenszins die beteekenis aan, die de ijdelheid van latere dagen aan dat woord uitfluitend heeft gegeven. Overal, waar eene schare van menschen, door overeenstemming omtrent het hooge begrip van recht en door zucht tot behartiging van elkanders welzijn, zich vereenigt: daar is volk, daar is maatschappij, daar is Republiek aanwezig.

Maar hoe vereenigen zich deze scharen van menschen tot volk en maatschappij? Is het de vrees voor gevaren, die zij schuwen? Is het de hoop op voordeel, dat zij beoogen? Is het de nood der behoeften, of gevoel van zwakheid, dat hen doet zamenscholen? Neen! zoo laag stelde de Heidensche krijgsheld den oorsprong der maatschappijen niet. Geene bewustheid van onvermogen, maar ingeschapen zucht tot gezelligheid vereenigt en bindt de menschen met menschen te zamen. De mensch is niet geboren, om alleen en op zich zelven te staan, of eenzaam en verlaten op de aarde rond te dwalen. — Neen! al kon hij zich baden in den weelderigsten overvloed, waar wensch en vervulling hetzelfde beteekenen, toch zoude de leegte van zijn hart hem doen reikhalzen naar het bijzijn van natuurgenooten. Door dit hooger begin-

fel

ſel gedreven, vestigen de menſchen een vast verblijf op eene veilige plaats, en ſlaan er hunne woningen op, en noemen deze verzameling eene ſtad of burgt. Opmerkelijk is het, hetgeen SCIPIO er bijvoegt, dat zulk eene ſtad hier en daar plaatſen bevat ten openbare dienſte des volks, en tempelgebouwen voor de Goden. Deze twee denkbeelden zijn bijna onder alle de oude volken onafſcheidelijk geweest. Eene openbare plaats in het midden der ſtad aan te leggen, waar het recht wordt geſproken, waar de belangen van den ſtaat worden overwogen; en op de hoogten, rondom die verzamelplaats, tempelen te ſtichten ter eere der Goden. Het was hun innig geloof aan de Voorzienigheid, als beheerſcheresſe der menſchelijke zaken, dat hen ſteeds aan deze leer vastgehecht hield; en bij hen Godsdienst en ſtaat in het naauwſte verband bragt. Als bij PLATO en CICERO deze redetwist over den besten regeringsvorm met de bekoorlijkſte beſchrijving van de onſterfelijkheid wordt beſloten; dan is dit geen ſchitterend dichterlijk kleed, dat zij over een dor, wijsgeerig betoog willen ten toon ſpreiden, maar de eigen natuurlijke loop van hunne beſpiegelingen over den ſtaat moest hen opvoeren tot de hoogere wereld, waarvan de zichtbare de weerſchijn is. Daarom eindigen ook zoo dikwijls de Griekſche treurſpelen met een' god ten tooneele te voeren, niet omdat de dichterlijke genie van eenen SOPHOCLES geene andere ontknooping wist te verzinnen, maar omdat, ook naar zijne denkwijze, geen menſchelijk bedrijf, zonder hoogere tusſchenkomst, wordt volvoerd.

Dan,

Dan, al waken de Goden, toch moet de mensch werkdadig zijn, en zich der goddelijke zorg waardig maken; en nu ontſtaat de allergewichtigſte vraag: door welke raadgevende en verzorgende macht moet dan de ſtaat beſtuurd worden, om beſtendige kracht en bloei te bewaren?

„ Dit ſtaatsverzorgende beleid," zegt SCIPIO, „ moet vooreerst altijd geregeld zijn naar het beginſel, dat de maatſchappij heeft doen ontſtaan." De zin zijner woorden is voorzeker: de overeenſtemming omtrent het begrip van recht en behartiging van elkanders welzijn is de grondſlag van den maatſchappelijken ſtaat; welke de wijze van beſtuur moge wezen, deze grondſlag moet onwrikbaar en heilig zijn; en alle macht moet aan dat beginſel worden getoetst. Gelijk de voogd, niet om zich zelven, maar om den minderjarigen de voogdij waarneemt, en in deze pligtsbetrachting alleen belooning voor zijne moeite vindt: zoo moet de bezitter der macht, verheven boven dwaze zelfbedoeling, niets anders voor oogen zien, dan het heilige beginſel van den ſtaat, handhaving des rechts en vermeerdering van welvaart.

Dan aan wien zulk een beheer en beleid op te dragen? Hier volgt het betoog van SCIPIO, overwaardig om in zijn oorſpronkelijk geheel gehoord te worden. Want hier is SCIPIO op zijn eigen grondgebied, en zijne gedachten zijn zoo helder, als zijne voordragt eenvoudig en waar is.

SCIPIO vraagt niet: bij wien eigenlijk deze macht berust, door wien zij opgedragen is, of door wien zij

als

als bij lastgeving uitgeoefend wordt? Van dergelijke denkbeelden, die de wijsgeeren van latere tijden zoo geweldig hebben verdeeld, treffen wij hier zelfs geene fporen aan. En geen wonder voorwaar! want nimmer befchouwden de oude volken den ftaat als een gevaarte, dat op gouden en zilveren fpillen wordt rondgedraaid; maar als een zedelijk geheel, uit de vereeniging van zedelijke wezens zamengefteld. En gelijk de mensch met zich zelven geen verdrag kan fluiten, maar zich beter of flechter beheerscht, naar de mate van inwendige kracht, waarmede hij zijn verftand en hart in overeenftemming houdt: zoo rijst ook uit den boezem van den ftaat de macht op, die niet bij last of verdrag willekeurig kan opgedragen of ontnomen worden, maar zich naar de zedelijke gefteldheid van den ftaat, onder deze of gene gedaante uitdrukt en naar buiten vertoont.

En daarom zegt SCIPIO, zonder eenig voorafgaand betoog: „ Het beheer van den ftaat moet nn of aan éénen, of aan eenige uitgekozenen worden toegewezen, of door geheel het volk worden aanvaard. Elk dezer drie vormen kan, naar zijn oordeel, (offchoon de eene beter dan de andere, en geene dezer volkomen zij) een dragelijken toeftand opleveren: want zelfs de alleenheerfcher kan een billijk en wijsheid minnend vorst zijn; ook de aanzienlijken kunnen het zijn; ja zelfs het geheele volk te zamen kan zich eene niet onvaste orde van zaken vestigen, wanneer men het influipen van onrechtvaardigheden en kuiperijen weet voor te komen.

Even-

Evenwel is deze regeringsvorm de minst aannemelijke van allen!" — Bij deze laatſte woorden dacht SCIPIO waarſchijnlijk aan TIBERIUS GRACCHUS en zijne ongelukkige ondernemingen.

Dan, niet alleen deze volksheerſchappij, maar ook de andere beide regeringsvormen ontgaan de afkeuring van SCIPIO niet, omdat zij de grenzen misſen, waarin de natuur zelve alle macht beperkt, ten einde ze niet door overmaat machteloos te maken.

Wanneer de Grieken of Romeinen van koninklijke heerſchappij ſpreken, hebben zij meest altijd het oog op de Oosterſche despoten. „ Al zij dus de Perſiſche CYRUS," zegt SCIPIO, „ de wijste en regtvaardigſte vorst geweest, de toeſtand van het geheele volk kan toch niet begeerlijk zijn, waar de wenk van een eenigen gebiedt, zonder dat iemands recht of raad werd gehoord. Al beheeren de aanzienlijken van het Masſiliaansch gebied in *Galliën* den bloeijenden ſtaat met de ſtrengſte rechtvaardigheid, de toeſtand van het volk draagt toch het ſchaduwbeeld der ſlavernij. En hebben de Atheners ſomtijds de macht van den achtbaren *Areopagus* ontbonden, en geene andere wet erkend, dan door het volk voorgedragen en bekrachtigd: hoe was het er geſteld? alle rangen en trappen van eer en waardigheid waren weggenomen, de gemeenſte man zette zich op de hoogte van den aanzienlijkſten, en de ſtaat kon zelfs zijn uiterlijk fatſoen niet meer ophouden."

Ik wilde deze rede van SCIPIO niet toepasſelijk maken, M. G. T., omdat ieder, die eenige kennis van

van zaken door overdenking en ondervinding heeft verkregen, ligtelijk de toepasfing vindt, en voor CYRUS, *Marfeille* en *Athene* meer bekende namen uit lateren tijd in de plaats zet: zoo waar is het, dat de mensch, door alle eeuwen heen, in zijne buitenfporigheden zich zelven gelijk blijft; en de wijsgeerige befchouwing der volken bijna altijd dezelfde uitkomften oplevert!

Doch SCIPIO gaat verder, en haalt een nieuw bewijs tegen deze grenzenlooze regeringsvormen ook uit het gevaar, waarin zij fteeds verkeeren, als gevestigd aan den glibberigen rand van het verderf. „ Zie den beminnelijken CYRUS! Eene vlaag van onwil of kwaden luim ftijgt in zijn hart op, en hij kan een monfter worden, als *Agrigente's* tyran. Hoe na grenst het beftuur der aanzienlijken aan hatelijke familie-regering, wier looden juk zoo veel zwaarder knelt, als de bevreesde hand het geweldiger moet neërgedrukt houden. En is bij geheel het volk de oppermacht, dan is zij flechts eene enkele fchrede van regeringloosheid en razernij, dan ftijgt de pest;" — doch het handfchrift is weder op deze plaats onleesbaar. Och! waren alle gisfingen, om te weten, wat er geftaan heeft, zoo gemakkelijk als deze!

Waar aldus een der drie genoemde Regeringsvormen afzonderlijk en alleen werkt, en door geen deel der andere vormen gewijzigd wordt, daar is de toeftand van den ftaat altijd hachelijk en gevaarlijk; want het eene uiterfte bedreigt daar fteeds

het andere, en het wenden en keeren en overgaan van het eene beginfel tot het tegenovergeftelde gefchiedt zoo wonderbaarlijk, dat alleen de wijze man het kan opmerken, doch het leiden en voorkomen bijna de hulp van een God vereischt. „ Weshalve, naar het oordeel van SCIPIO, alleen de voorzigtige vereeniging dezer drie afzonderlijke vormen een beftendigen toeftand voor den ftaat kan vestigen."

SCIPIO befluit in deze laatfte woorden de hoofdfom van geheel zijn ftaatkundig gevoelen, dat hij naderhand in alle bijzonderheden betoogt en verdedigt; doch, nu hij hiertoe wil overgaan, valt LAELIUS hem met befcheidenheid in de rede, en verzoekt hem, zoo hij dit vragen durft, vooraf nog eenigzins naauwkeuriger zijn oordeel te willen mededeelen over de gemelde regeringsvormen zelve, en openhartig te zeggen, welke van deze hij voor de beste keurt: want offchoon dan ook geen derzelven hem geheel mocht behagen, zijne voordracht kon toch niet dan leerzaam wezen.

SCIPIO had zoo even, met algemeene bewoordingen, de voor- en nadeelen der onderfcheiden regeringsvormen gefchetst; doch, dewijl hij geene keuze onder haar had gedaan, en in geene bijzonderheden was getreden, fcheen het hier thans de gefchikte plaats, om de vorige ruwe fchets op te werken en van heldere kleuren te voorzien. En inderdaad zijn deze kleuren zoo frisch en zoo levendig, dat wij foms in verzoeking zouden komen om te twijfelen, of zij niet van onze tijden waren ont-

ontleend, droegen zij, in de manier zelve van behandelen, geene innige kenmerken van oudheid en echtheid.

Wat is de vrijheid van den ſtaat bij een Aristokratisch beſtuur? vraagt SCIPIO. De burgers ſchijnen wel allen vrij te zijn; doch zij zijn het niet. Het is waar, zij kiezen, zij ſtemmen, men kuipt bij hen om ambten. Doch, eilieve! al wat zij geven, dat moeten zij geven, al wilden zij niet. Ja! hetgeen die anderen bij hen komen vragen, dat hebben zij zelven niet; want het opperbevel in den krijg kan hun nooit worden opgedragen; de deur van de raadzaal is voor hun ontoegankelijk; voor het rechterambt valt de keuze nooit zoo laag, om tot hen af te dalen. Alle deze waardigheden toch worden gewogen in de ſchaal, met het gewigt van goud en oude familiepapieren. En met wat regt noemen zij zich de regering der besten? Het volk vereert hen niet met dien naam; zij matigen zich dien aan in hunne volksvergaderingen, waar geen volk komt. — Men lette wel, dat SCIPIO hier niet zijne eigene meening verklaart; maar die van anderen mededeelt. — Met geene mindere geestigheid voert hij ook hen ſprekende in, die de Koninklijke heerſchappij afkeuren. — Waartoe, hooren wij hen zeggen, waartoe de verheven naam van Koning, die voor JUPITER alleen is bewaard, aan een mensch te geven, aan een mensch, die ſteeds jaloersch is van zijne heerſchappij, en alles alleen wil beheeren? Waarom hem niet liever Tyran genoemd?

want voor den Tyran is het even zoo gemakkelijk zachtzinnig te wezen, als het voor dien Koning niet moeijelijk is, de onderdrukker van het volk te zijn. En welk een valsch begrip, gelijk dat der Lacedaemoniers, om juist hem tot Koning te benoemen, die uit Koninklijk bloed is gesproten! — Neen! daar alleen, waar het volk de oppermacht in handen heeft, daar is vrijheid en geluk; als het volk zelf heer en meester is over de wetten, over de rechtspleging, over vrede en oorlog, over leven en dood, over geld en goed; waar elk wedijvert om zijne dienst toe te wijden aan den staat; waar hetzelfde doel voor het algemeen belang allen gelijkelijk bezielt; waar de wet dezelfde kracht heeft voor armen en rijken; — dáár is de echte republiek gegrondvest; dáár is het eigenlijke gemeenebest. Laat het volk zijn vrijen wil volgen; laat geen Aristokratische invloed hem misleiden: gij zult het zien, het volk doet altijd de verstandigste keus in den persoon der overheden, wien het zijne belangen wil opdragen. Dan, helaas! deze voortreffelijke gesteldheid van het volksbestuur, zeggen zij, is bedorven geworden door de valsche begrippen van hen, die de deugd, omdat zij ze niet kenden, met het geld verwarden, en de rijksten voor de besten hielden.

Na dit vrij lange betoog, waarvan wij slechts de hoofdtrekken konden aanwijzen, zegt LAELIUS, alsof hij eenigzins ongeduldig was geworden: „ Maar uw eigen oordeel, SCIPIO! hoedanig is dit nu over dee-

deeze drie regeringsvormen, die elk hunne vóór- en nadeelen ſchijnen te hebben? Zeg mij, welke houdt gij voor de beste der drie?"

„ De Koninklijke! zegt SCIPIO: want ik ſtelle mij onder dien naam de heerſchappij voor, alwaar een Koning voor zijne burgers zorgt, gelijk een vader voor zijne kinderen, en door liefdadigheid hunne harten wint. Ziet de goden in den hemel: erkennen zij niet JUPITER voor hunnen opperſten God? oordeelen zij niet allen, dat de hoogſte majesteit bij hem alleen moet berusten, die hemel en aarde doet buigen op zijn wenk? Dan, ik ga verder, zegt SCIPIO, want gij wraakt misſchien deze droombeelden uit de fabelleer; leeren ons niet de wijsgeeren, die met al de ſcherpte van hunnen geest de geheimen der natuur trachten na te vorſchen, leeren zij ons niet dat één Goddelijke Geest het heelal met al zijne deelen overziet en regeert?"

Het ſcheen alsof den ouden LAELIUS dit betoog te ver gezocht voorkwam. Want, ofſchoon hier eene merkbare gaping is, vaart SCIPIO dus voort. „ Welnu, ik zal u nadere en andere getuigen bijbrengen. Weet gij wel, dat het nog geene vier eeuwen zijn, dat *Rome* onder de heerſchappij van Koningen ſtond; en wat zijn vierhonderd jaren voor eene natie? — Ja, maar toch de laatſte der Koningen was een hoovaardige dwingeland," zegt LAELIUS. „ Maar, die vooraf ging, voer hem SCIPIO te gemoet, dat was een uitſtekend vorst, en dat

dat waren zij allen, tot op ROMULUS toe." — Niet zonder ſchijn van ongeduld zegt LAELIUS: „ ik wil geene getuigenis van volken, die kort of lang geleden eene Koninklijke regeringsvorm hadden; ik wil krachtige bewijzen, dat deze vorm goed is."

Onbeſchrijvelijk is de naïviteit en de ſchertſende toon, waarop SCIPIO, met Sokratiſche kunst, den eerlijken LAELIUS, bijna ondanks zich zelven, tot de bekentenis overhaalt, die hij hem wil doen afleggen.

„ Welnu," hervat SCIPIO, „ als gij dan geene andere getuigen wilt, dan zal ik een bewijs ten overtuiging uit uw eigen boezem halen. Zeg mij, zijt gij wel eens driftig geweest?" „ Driftig?" antwoordt de zachtzinnige LAELIUS, „ ach! meer dan mij lief was." „ En liet gij dan die drift over uw beraden zin heerſchen?" — „ O neen! dat niet, ik trachtte ſteeds mij te bedwingen." „ Gij houdt dus de drift voor eene onſteltenis des gemoeds, die door de reden in rust moet worden gebragt? denk nu eens tevens aan die andere tochten van het hart, aan hebzucht, aan eerzucht, aan wellust, aan heerschzucht. Stemt gij mij niet toe, dat zij allen beteugeld kunnen worden, als de reden alleen den geest beſtiert?" „ Wel zeker ſtem ik dat toe," antwoordde de kalme LAELIUS. „ Gij zoudt dus liefst een gemoed bezitten, aldus geſtemd?" „ O niets liever!" „ Gij zoudt dus bang zijn voor een gemoed, waar het redenbeleid die macht had laten varen, en drift en wellust hare plaats verdrongen?" —

gen?" — „ Ik zou mij niets rampzaligers kunnen voorſtellen," zegt LAELIUS. „ Gij zoudt dus ernſtig willen, dat alle de neigingen van uw hart onder de heerſchappij ſtonden van de reden alleen?" „ Hoe zou ik het niet wenſchen?" „ Welnu dan," beſluit SCIPIO, „ waarom keurt gij dan in het beſtuur van den ſtaat af, hetgeen gij in het beſtuur van u zelven zoo voortreffelijk keurt? Sta eens een deel van die alleenheerſching uwer ziel aan die onrustige hartstochten af, welk eene regeringsloosheid zal er in uw binnenſte ontſtaan!"

Mij dunkt de verlegenheid van LAELIUS is zichtbaar geweest, toen hij op dit alles vroeg: — „ Maar kan dan ook in het ſtaatsbeſtuur recht en reden niet zoowel door meer, als door één worden gehandhaafd? en wat doet het er dus toe, of een éénige, of een groot getal regeren?"

„ Ik ga al weder," zegt SCIPIO, „ u zelven tot getuigen inroepen." „ Mij zelven?" „ Ja! toen ik onlangs met u, op uwe landgoederen te *Formium* was, hoorde ik u toen niet aan al uwe bedienden het ſtrengſte bevel geven, om ſtiptelijk de orders te volgen van eenen enkelen?" „ Ja wel! maar dat was ook de opziener over al het goed, aan wien ik het geheele beſtuur toevertrouw." „ Zoo! maar in uw huis, in de ſtad, hoe velen zijn daar wel meester?" „ Hoe velen? wel daar is maar één meester, en die ben ik," zegt de achtbare huisvader LAELIUS." „ Niemand regeert uwe gehee-

heele groote huishouding dan gij alléén?" „ Wel neen!" „ En gij zoudt dus niet willen toegeven, dat in het beftuur van den ftaat de beste orde en vorm moeten heerfchen, als een eenige, die recht en billijkheid onkreukbaar handhaaft, het geheel beheerscht?" „ Waarlijk! gij noodzaakt mij bijna," roept de openhartige LAELIUS uit, „ om een Koningsgezinde te worden!" — En nu neemt de toon van den diepdenkenden SCIPIO eene hoogere vlucht, en in het vuur zijner reden vaart hij dus voort: „ Ja! LAELIUS, ja! mijn gevoelen zal het uwe zijn, als ik u niet meer met gelijkenisfen ophoude, maar op *Rome* zelve wijze. Gelukkig was *Rome* onder den fchepter zijner Koningen. De hoovaardij van flechts een hunner bragt dien geliefden naam in haat en verdenking. Men dreef den Koning uit. Doch wat kwam er van het volk? Door ongewoonte aan die onbandige vrijheid fpattede het uit; men verjoeg onfchuldigen; men plunderde hunne bezittingen; men verkoos Confuls voor één jaar; men boog de bondelbijlen voor de oppermacht der menigte; en van elk vonnis beriep men zich op haar, en weldra fcheurde een deel der goede gemeente, door de machtigen des volks getergd, zich van hen af, en nam de wijk naar het gebergte."

„ En dit alles gefchiedde midden in den vredestijd; doch gij zegt misfchien: Wel nu! als er niets te vreezen is, laat het volk dan eens aan zijn dartelen overmoed den vrijen teugel vieren, even ge-

lijk

lijk de schipper de volle zeilen aan den wind waagt, als er eene frisſche koelte waait! — Het zij zoo! maar naauwelijks ziet hij, die het ſchip regeert, de lucht verdonkeren, en de baren opſtijgen, of hij ijlt naar het achterſchip, ſtoot allen, die hem op het dek in den weg ſtaan, aan eene zijde, en ſlaat alleen de ſtevige handen aan het ſlingerende roer: en zoo ſnelt ook het volk, bij het dreigen der gevaren, in de armen van een opperhoofd, en roept om eenen Dictator, wiens macht door geen jaloerſchen ambtgenoot beperkt mag worden. — Het waren geene ſchoonklinkende dichterlijke woorden, maar het was de gevoelige taal der waarheid, als ENNIUS in zijn heldendicht het verſlagen Romeinſche volk luide weeklagten doet uitboezemen over ROMULUS dood en ROMULUS onvergetelijk gemis. Voorwaar deze genegenheid zou ſteeds dezelfde zijn gebleven (zoo uitnemend is deze regeringsvorm), waren ſlechts de Koningen dezelfde gebleven; maar de onrechtvaardigheid van éénen ſtortte alles in duigen. Minder dan de vorige is deze vorm aan wisſelvalligheden onderheven; doch zijn grondvest is regtvaardigheid. Waar deze wankelt, is zijn val gewis; en naauwelijks zegt de Koning recht en billijkheid vaarwel, of eensklaps vertoont zich de ſtaat in eene andere gedaante: men ziet ſlechts een Tyran, en het grootſte goed is plotſelijk in het grootſte kwaad ontaard." — Hebben de voornaamſten in den ſtaat hem onttroond, hetgeen meestal het geval is, dan ontſtaat de tweede re-

regeringsvorm, die men Aristocratie noemt, en de aanzienelijken bijna tot Vorsten maakt.

Heeft het geheele volk, met aller vereenigde kracht, den dwingeland geveld, dan vestigt zich de volks-regering; en zoo lang het volk vervuld is van de eerlijke bedoeling van zijn bedrijf, stelt het er hoogen prijs op, zijne staatsregeling met ingetogenheid vast te houden. Maar wanneer het volk (hetgeen soms wel eens gebeurt) in den persoon des Konings niet een' Dwingeland, maar een rechtvaardigen Vorst aanranden en van den troon bonzen durft, of wel, hetgeen nog meermalen gebeurt, het bloed der Aristokraten plengt, en geheel den staat neersmakt aan zijne dartele voeten; — neen! waan niet, dat de onafgepeilde stroomen des Oceaans, of de vuurgloed der onmetelijke bosschen moeijelijker zijn te stuiten, dan de dolle vaart van dien losgebroken' hoop, die, zoodra hij de smachtende dorst naar de bedwelmende vrijheid heeft gelescht, en de schuimende pokalen, door de valsche volksleiders toegedronken, tot op den droesem heeft geledigd, zijne eigene opperhoofden, als zij slechts van orde en matiging reppen, vervolgt, beticht en vrijheid-moorders scheldt, en alleen hem op de handen draagt en vergoodt, die zich met den allerlaagsten gelijk stelt, en met hen alle tucht uit de huizen verbant, waar de zoon zijn' vader bespot, en de vader beeft voor den bloedigen blik van zijn' machtigen zoon: waar zelfs ... doch ik ga te verre M. G. T.; want sommigen uwer vragen misschien, of ik u eene vertaling me-

mededeele uit eenig redekunſtig gedenkſchrift der Franſche Revolutie; bij iedere zinſnede toch ſtaren de ontzettende voorbeelden uit dien gruweltijd u aan. Het is geene nieuwerwetſche beſchrijving, die ik u doe: het is zelfs geene navolging uit het oorſpronkelijke van CICERO; — het is de bijna woordelijke overzetting van eene door CICERO zelven nagevolgde plaats uit de Republiek van PLATO. — Hoe! was PLATO dan ooit getuige geweest van zulke ſchriktooneelen? Maar was dit noodig? viel het dan zoo moeijelijk voor dat verheven genie, dat den kruisdood des rechtvaardigen beſchreef, alsof de bijbelbladen voor hem ontrold waren; dat geene rust aan het gefolterd menschdom durfde ſpellen, tot dat God zelf op aarde verſcheen; dat de throonen der wereld waggelende durfde noemen, ten zij de Koningen der aarde zoo edel waren van raad, als krachtig van daad: — was het voor hem onmogelijk, om de toekomst voor de tegenwoordigheid te dagvaarden en te beſlisſen, wat er van haar zou worden, wanneer éénmaal valſche philoſophie het monſter van valſche vrijheid zoude baren? CICERO ſcheen zelf door deze verhevene plaats zoo getroffen te zijn, en zich zoo te verheugen over het gelukkig ſlagen zijner vertaling, dat hij LAELIUS doet zeggen: „Waarlijk, SCIPIO! gij hebt woordelijk uitgedrukt al wat PLATO daar zegt." Maar SCIPIO, nog geheel vermeesterd door echt Platonisch gevoel, en het einde van zijn geſprek nabij ziende, vaart aldus voort: „Ja! het is uit dien ontembaren

ren overmoed, dien zij vrijheid durven noemen, dat de tyrannij het hoofd opfteekt, zoo als eene breede boomftam uit zijn fappigen wortel. Gelijk overmaat van macht altijd verderfelijk, en ook bij de Vorsten het voorteeken is van hunnen val; zoo fnoert de vrijheid zelve met dartele hand de ketenen der flavernij om de lendenen harer misleide zonen. Want uit hun midden wordt nu weldra een aanvoerder gekozen, om den laatften aanhang van den Vorst of der grooten te verdrijven. Euvel van moed en onrein van bloed vervolgt hij brooddronken de verdienftelijkfte mannen, en geeft zijn eigen en hun goed ten beste van het volk, dat hij vleit en verleidt. Weldra maakt de nijd, die den welig opgefchoten' burger beloert, het befluit des volks noodzakelijk, om hem met eene getrouwe lijfwacht te beveiligen, tot dat hij eindelijk hoog genoeg verheven is, om den voet te zetten op den nek van hen, die hem uit de laagte optilden. Dit is de Tyran, dien wij bedoelen, dat echte troetelkind der volksvrijheid."

SCIPIO haalt hier het voorbeeld aan van PISISTRATUS van *Athenen!* — Maar, wat is de oudheid in zulke voorbeelden klein en arm! onze leeftijd heeft een treffender model opgeleverd voor PLATO's fchilderij; doch het ondankbare *Europa* denkt er niet meer aan.

„ Wordt deze Tyran," dus gaat SCIPIO voort, „ door de braven onder den volke eindelijk geveld, dan herademt de ftaat; maar is het eene factie

van

van nog onvertzaagder hoofden, dan ontspruit eene andere tyrannij onder eene andere gedaante. Dan spelen zij met het bestuur van den staat, als kinderen met den bal; van den Koning vangt de Tyran hem op, van den Tyran de Aristokraat, en van dezen de heffe des volks; uit wiens boezem weder nieuwe tyrannij en nieuwe factien opwellen. En zoo ziet de dag van heden de staatsregeling niet meer, die gisteren nog eeuwigdurend heette. Daarom is het Koninklijk bestuur het beste: want zoo lang de Koning recht en billijkheid in eere houdt, zijn die woelingen en omwentelingen niet te duchten, die door de verspreidheid der macht uit de andere vormen ontstaan. Ook geene heerschappij kenmerkt beter de trekken van het beeld der Voorzienigheid. Doch de bron der rechtvaardigheid, die daar boven ontspringt en eeuwig vloeit, kan opdroogen bij hare afleiding in het menschelijk hart. Dus heeft het Koninklijk bestuur waarborgen van nooden om dat onheil af te keeren. En waar liggen deze waarborgen? Zij liggen deels bij de aanzienelijken in den staat, deels bij het geheele volk te zamen. — Er zij dan in den staat een Eminent hoofd; doch het monarchale beginsel worde in zijne werking geholpen en bevorderd en getemperd door den heilzamen invloed van Aristokratie en Demokratie."

Deze *Constitutie*, gelijk SCIPIO haar eigenaartig noemt, brengt die evenredige gelijkheid van rechten te weeg, die de vrije menschen niet langer kunnen mis-

misſen; en heeft daarenboven eene vastheid, die haar beſchut tegen de omwentelingen, waar aan de andere regeringen ſteeds ten prooi zijn. Alle beweegreden voor de ondermijning van het ſtaatsbeſtuur is opgeheven; want bij de eenparige werking der onderſcheiden beginſelen heeft de geheele ſtaatsregeling zulk een vasten en zekeren loop, dat alle afleiding vruchteloos zoude zijn.

Nu opende zich voor de beſpiegelingen van SCIPIO een nieuw en onafzienbaar veld; hij wilde dus zijne gasten doen verpozen, en wij volgen zijn voorbeeld.

* * *

